

A Bizonyosság Két Táblája

■ (Beszélgetések a Tízparancsolatról, Szerkesztette: Gábor György Tudomány Kiadó, — Magyar Rádió, 279 oldal, 1950 Ft)

„Még az angyalok is irigykedtek az emberre, s hangos szóval tiltakoztak Isten előtt, amiért az Úr átadta a Tórárt Izraelnek: azt a hatalmas kincset, melyet kilencszázhetvennégy nemzedékkel a világ teremtése előtt elrejtett magánál!” — írja Gábor György a könyv előszavában. Majd pedig azzal folytatja, hogy miként válaszolt Mózes az angyaloknak: miként vette sorra a Tízparancsolat törvényeit, és bizonyította be róluk egymás után, hogy nem az angyalok, hanem az emberek számára fontosak.

Sőt, többek mint fontosak: akár azt is mondhatjuk, hogy a Tízparancsolat betartása nélkül nem létezne társadalom, mert aki a „Ne ölj!”-t megszegi (az eredeti megfogalmazásban egyébként a pontosabb „Ne gyilkolj!” szerepel), az a legalapvetőbb értéket rombolja le. És innét már egyenesen következik, hogy nem vallási, vagy nem pusztán vallási parancsolatokról van szó, hanem inkább a végső és legfontosabb dologról: arról, hogy valamiképpen igenis szabályozni kell például az élet kioltását, és a két nem közötti

kapcsolatot — meg ugyanígy a magántulajdonhoz való viszonyt...

Nem véletlen hát, hogy korszakokon keresztül a teológiai viták középpontjában állt a Tízparancsolat: Aquinói Szent Tamás ugyanúgy foglalkozott vele, mint Rotterdami Erasmus, és alapvető szerepet játszott a XVI-XVII. századi angol toleranciavitákban — de Kant kategorikus imperatívusza is elképzeltetene lenne nélküle.

Talán fölösleges is tovább bizonygatni, hogy milyen fontos a Tízparancsolat a hívőknek és a nem hívőknek egyaránt — most ugyanúgy, mint egykoron. És legalább ugyanilyen fölösleges lenne hosszasan fejtegetni, hogy milyen fontos éppen ma is egy, a mindenkori létező emberi problémákat boncolgató írás. Különösen akkor, ha a szöveg mindvégig könnyed és lendületes, és olyan műalkotások képei kísérik a filozófusok, jogászok, teológusok, történészek és katonai szakértők fejtegetéseit, akik nagy részét még egyáltalában nem publikálták Magyarországon.

Szóval már csak ezért is érdemes volna megvenni ezt a művet: az illusztrációk miatt. De nekem mégis van egy olyan érzésem, hogy a Bizonyosság Két Táblája a kézzelfogható szépségen túl hasznos és fontos könyv is lesz mindenkinek, aki veszi a fáradságot, és egyáltalán belelapoz.

REZ PAL:

A magyar „Szodoma és Gomorra”

■ (Marcel Proust: Az eltűnt idő nyomában. Szodoma és Gomorra. ford: Jancsó Júlia. Atlantisz Könyvkiadó, 610 oldal, 1500 Ft)

„Nekem csak Proust és Shakespeare fontos” — írta „beszélgető” füzet-ébe két héttel halála előtt, 1941 júliusában a ronsolt gégejű Babits Mihály, aki már nem tudott beszélni. Nem sokkal előbb arra kérte kurátor-társát, Basch Lóránt, hogy ha megint ellátogat, hozza el Proustot, franciául: „A Guermantes-tól kezdve, hálás lennék, mert ott elfogy a magyar.”

A hatalmas regényfolyamnak ugyanis akkor még csak első és második része jelent meg magyarul, Gyergyai Albert fordításában: a *Swann* és a *Bimbózó lányok árnycsücsiben*. Remek fordításokban páratlanul gazdag irodalmunk nagy hiánya — akár azt mondhatnám: szégyene —, hogy máig sincs teljes Proustunk (ahogyan, hogy csak franciákat említek, teljes Rabelais-ink, Montaigne-ünk, Saint-Simonunk sincs). Élete alkonyán Gyergyai lefordította ugyan még a *Guermantes*-eket, de így is csak mintegy felével készült el *Az eltűnt idő nyomában*-nak. Nagy öröm tehát, ahogy mondani szokás: nagy esemény, hogy végre megjelent a *Szodoma és Gomorra*, sőt, amikor Jancsó Júlia fordítását kiteszik a karácsonyi könyvkiadásba, párhuzamosan a *Holmi*-ben is *folyik* (mint régen mondták) a regénynek ugyanez a kötet. Bognár Róbert fordításában. (És, mint hallom, Kolozsváron is készül egy változat, Horváth Andor munkája). Ami annál örvendetesebb, mert ezt a kötetet bizást tekinthetjük a ciklus középpilléreinek: itt bomlik ki Proust egyik fő témája, a homoerótikus szerelem, különleges súlyt kap a nagyvilági társadalmi élet motívuma (a több mint száz oldalas báljelenettel), itt ábrázolja és

elemzi Proust az életmű egyik kulcsfogalmát, az „intermittences du coeur”-t, s ismét felbukkan Albertine, aki majd társfőszereplője lesz a következő két kötetnek (*A fogoly lány*; *A menekülő lány*).

Annak, hogy a magyar fordítók csak most gyűrűöztek neki — másodjára — Proust átültetésének, alighanem több oka van. Nemcsak az, hogy a ciklust lefordítani teljes életet kívánó, áldozatos, gigászi feladat: „Proust nehéz és szokatlan mondatokban új szellem torlódik, bugyborog és árad, amelynek minden üveg szük nyakú és minden zsílip szakadozó” — írta éppen Babits, még 1937-ben. De Gyergyai halála után talán azért sem vállalkozott fordító és kiadó a folytatásra, mert azt gondolták — nem oktanulul —, hogy az eszményi megoldás az volna, ha nem *folytatnák* a munkát, hiszen két vagy több fordító tollán a magyar Proust nyelve szükségképpen nem lehet egységes, hanem *újrakezdének*, s az új fordító birokra kelne mindjárt a regény letelején a legendásan tömör és egyszerű, zenéjével és többértelműségével mégis oly nehezen fordítható indító-mondattal: „Longtemps, je me suis couché de bonne heure...” Dehát egy ilyen vállalkozás, fájdalom, ma fényűzés volna.

Vagy fényűzés így is, a lélek balga fényűzése a magyar Proust? Dehogy is. Aki boldog magyar olvasó elmerül majd dúsan burjánzó, szövevényes, kacskaringós mondataiban, a lélekrajznak, filozófiának, társadalomrajznak, tájleírásoknak, a tárgyi világ tenyészetének, árnyalatos megfigyeléseknek és a metaforákkal ékes nyelvi szépségeknek olyan gazdagságába merül, hogy mohón várja majd a további három kötetet, kíváltként a betetőzést, a zárókövet, *A megtalált időt*.

A fordítás elemzésére, a két szöveg összevetésére nem vállalkozhatom itt.

Egyfelől egy rövid ismertetés kerete nem ad teret hozzá, másfelől talán nem is volna ildomos, ha a *Holmi* szerkesztője próbálkoznék vele. Mások bizonnyára megesszék majd. Most csak annyit, érdekességként, hogy Jancsó Júlia az „intermittences de coeur”-t „a szív kihagyásai”-nak fordítja, Bognár Róbert „a szív váltólázai”-nak. És hadd másoljak ide egy érzékeny, árnyalatos, érzékletes mondatot, két variációban, hogy ízelítőt kapjunk a nyelvi lehetőségeket, megoldásokat végtelen változatoságából, — bár, mitagadás, ezt a köstölöt kedvescsinálnak is szánom az olvasáshoz:

„Ott, ahol augusztusban csak lombokat láttunk nagyanyámmal, most virágának teljében állt az almafák véghetetlen sokasága, hallatlan fényűzéssel, bokáig a sárban, s ugyanakkor báli ruhában, ügyet sem vetve arra, hogy tönkre ne tegyék a legcsodálatosabb rózsaszín szatént, melyet emberi szem valaha látott, s amely ragyogott a napsütésben; a távolban a tenger horizontja mint valami japán metszet háttére rajzolódott az almafák mögé; ha felemeltem a fejem, hogy az égre nézsek, a virágok között, ahol áttetszett a kitisztult, szinte metsző kékség, a virágok mintha félrehúzódtak volna, hogy teljes mélységében tárják fel ezt a paradicsomot.” (Jancsó Júlia).

„Ott, ahol nagymamával augusztusban csak az almafák lombtanúhalmait láttuk, most, ameddig a szem ellát, tobzódva virágoztak a fák, lábukkal a sárban, báli ruhában, nem törődve vele, hogy tönkretessék a valaha látott legcsodálatosabb rózsaszín selyemszatént, mely most feltűndökölt a napfényben; olyan volt a tenger távoli csikja, mint egy japán metszet háttére; és az almafák virágai közt félhíztünk a kitisztult égre, és a virágok mintha széthajoltak volna, hogy mutassák az éden hársánykék mélységét.” (Bognár Róbert).